

<http://www.diva-portal.org>

Preprint

This is the submitted version of a paper published in *Reflexen. En tidskrift om trafik, utveckling, människor och kunskap från Trafiktekniska Föreningen*.

Citation for the original published paper (version of record):

Balkmar, D. (2015)

Riskfyllda relationer mellan män, maskulinitet och bilar.

Reflexen. En tidskrift om trafik, utveckling, människor och kunskap från Trafiktekniska Föreningen,
(3): 5-7

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:oru:diva-46162>

Riskfyllda relationer mellan män, maskulinitet och bilar

Dag Balkmar

För de som är intresserade av samspelet mellan riskbenägenhet och kön/genus finns särskilt en relation som framstår som mer riskfylld än andra: män och bilar. Under senare år har mäns risktagande i trafiken uttryckligen formulerats som ett problem för en bristande trafiksäkerhet som får förödande konsekvenser för andra.

Nationalföreningen för trafiksäkerhetens främjande (NTF) beskrev 2007 läget på följande vis: "I den mån kvinnor förolyckas är det ofta män som kör ihjäl dem".

Vägverket (2003) uppskattade några år tidigare att grovt sett 90 procent av dödsolyckor med vägfordon orsakades av män. Mot denna bakgrund är det av vikt att förstå hur genus uttrycks genom bilar och hur bilar uttrycker genus. Det tycks föreligga ett flertal riskfyllda relationer att beakta som relaterar till bilkörning, bildesign och kön/genus. Här tas avstamp i mäns överrepresentation i olycksstatiken för att diskutera hur bilars design och kraft relaterar till kön, emotioner och makt.

"Problemet" män i trafiken

Män har sedan bilismens barndom varit överrepresenterade i olycksstatistiken, både som "orsakande" olyckor och som skadade. Det är välkänt att unga män utgör en särskild högriskgrupp vad gäller trafikolyckor som involverar både dem själva och andra. Här kan forskningen om hur genus, maskuliniteter och motorkulturer samverkar för att stärka eller undergräva sådana former av risktagande och identitetsskapande bidra med viktiga insikter.

Förklarande faktorer till mäns överrepresentation i olycksstatistiken är att män oftare kör bil än kvinnor, tar större risker och att bilar och bilkörning traditionellt har tillskrivits det symboliskt maskulina. Om vi med maskulinitet avser praktiker och uttryck vilka kan förstås och upplevas som karaktäristiskt maskulina, kan bilen fungera som en symbol för maskulinitet och ett redskap med vars hjälp maskulin identitet och status uttrycks – inte minst genom risktagande.

Bortom könsstereotyperna

Samtidigt är knappast alla unga män, eller för den skull alla män, problematiska för trafiksäkerheten. Det är därför nödvändigt att beakta mer komplexa analyser där också kvinnors risktagande såväl som de (yngre) män som avstår från detsamma uppmärksammas. Vissa kvinnors risktagande tycks närma sig mäns. Enligt Vägverket (2005) är körvana och attityder något som är minst lika viktigt att väga in som kön, något som problematiserar svartvita jämförelser mellan grupperna kvinnor och män. Situationen är alltså mer komplex än att kategorisera kvinnor som "de säkra" bilförarna och män som "de farliga".

Vissa bilister, exempelvis yngre män med deras sänkta, trimmade och häftigt målade bilar, sticker med sina racerbilsliknande fordon särskilt ut som riskbenägna trafikanter. Samtidigt är det viktigt att bibehålla en komplex analys av män och deras bilar. I min avhandling (Balkmar 2012) utvecklar jag hur bilen för unga och medelålders manliga såväl som kvinnliga bilentusiaster handlar om hårt arbete för att göra bilen åtråvärd, att göra den synlig och unik i relation till andra bilar och bilägare. I avhandlingen analyserar jag därför inte bara risktagande och fortkörning, utan också olika sätt som bilen görs skyddsvärd, vacker och åtråvärd, inte minst med avseende på hur mycket arbete, hantverk, pengar och försakande av familj och vänner som krävs för att åstadkomma dessa bilar. Sådär säger Niclas, en av informanterna i avhandlingen:

“Folk i allmänhet tittar på bilarna och tänker ‘faan, kolla vilken snabb bil, han måste köra som en idiot!’ Men det är bara en bild som folk har, bara för att du har en snygg bil så behöver du inte köra som en idiot. [...] Det här är ju någonting du har byggt och du vill inte förstöra den, du vill ju inte sätta biljäveln i ett dike.

Citatet är tankeväckande eftersom det får en att undra varför någon skulle vilja riskera en sådan bil genom att köra riskfyllt. Här framstår den ombyggda bilen som paradoxal utifrån ett genusperspektiv: visst bildar den ombyggda bilen ett fundament för forandet av en bilidentifierad maskulinitet, och visst för den häftiga designen tankarna till maskulint övermod och risktagande, men samtidigt är bilen ett objekt som många entusiaster vårdar ömt och knappast skulle riskera genom vårdslös körning.

Att "göra" kön med bilar

Genusforskningens breda fält bidrar med teoretiska ansatser som kan vara särskilt användbara för att förstå män och bilar som en riskfylld relation. Ett perspektiv är att se teknik och genus som ömsesidigt format. Det innebär att bilen inte kan förstås som neutral teknik, utan i allra högsta grad könad. Teknologi, i det här fallet bilar, kan betraktas som del i skapandet, upprätthållandet och förändringen av hur kön och sexualitet förkroppsligas och görs. Relationer mellan människor och motorfordon kan utifrån det här perspektivet studeras som viktiga i hur en person uppfattar kön, sexualitet och tillhörighet – men även vad och vem en person vill bli uppfattad som (Landström 2006). Många människor i västerländska konsumentkulturer är fästa vid sina privata bilar, särskilt eftersom bilar kan ses som att de säger något om den som kör den. Bilar är fyllda med visuella meddelanden om makt, ålder, etnicitet, social klass och livsstil. Detta är del av vad bilindustrin bygger in i bilarna genom design och stil för att uttrycka konsumenters drömmar, aspirationer och begär.

Att skapa en manlig bil

Bilar är ofta främst förknippade med maskulinitet och män snarare än femininitet och kvinnor. En förklaring till denna historiska och även nutida koppling är dess koppling till

risktagande. Bilar kan vara könade på flera sätt. Det finns ingen självklar koppling mellan bilar och maskulinitet, snarare har vi att göra med en kulturell process som konstruerar vissa bilar som maskulina och andra inte. Bilar är ur detta perspektiv inte entydiga i sina betydelser, utan kan rymma och laddas med en rad värden och innebörder.

Att män äger, kör och underhåller bilar i högre utsträckning än kvinnor är en dimension att beakta. Men bilar kan sägas *maskuliniseras* genom motorstyrka och möjlighet till höga farter, något som associerar bilen med riskfyllda aktiviteter som rally och racing. Ett exempel på hur bil och förare ingår i en symbios av åtråvärd maskulinitet är filmen *Bullitt*. Huvudpersonerna utgörs dels av Steve McQueen, men också en grön så kallad muskelbil av märket Ford Mustang. En motorstark bil som möjliggör snabba biljakter på San Fransiscos gator. Denna bil med McQueen bakom ratten står idag för en av filmhistoriens mest spektakulära biljakter.

Föreställ dig hur en filmhjärte som McQueen skulle framstå om han körde en liten bil – kanske en japansk småbil. Hur skulle hans maskulinitet påverkas av att framföra ett fordon som ibland omtalas som en "riskokare"? Med andra ord, en bil som genom att liknas vid ett köksredskap femininiseras och förpassas till kvinnors och hemmets sfär snarare än till spektakulära biljakter i det offentliga rummet. Hans snabba och kraftfulla bil associeras snarare med någon som är villig att ta bilen till sin extrem, något som för tankarna till frihet och tävling. Sammantaget bidrar detta till formandet av vissa bilar med vissa kapaciteter som ett maskulint kraftfält förknippat med virilitet och makt. Mot denna bakgrund kan bilen (om än inte alla bilar) som symboliskt bekönad maskulin också möjliggöra handlingar som i vissa sammanhang utgör lämpligt och önskvärt "maskulint" beteende. Att likt McQueen behärska risktagandets konst medger en möjlighet att göra maskulinitet genom att visa förmåga och skicklighet att klara av och kontrollera en svår trafiksituation. Risktagande kan därmed innebära bilkörning i gränslandet mellan kontroll och upplevd brist på kontroll, praktiker som sannolikt skiftar över en livets och livssituation.

Bilen som njutning

Den sista farliga relationen jag vill lyfta fram syftar till att diskutera hur bilister emotionellt kan investera i risktagande. En ung man jag intervjuat på en bilmässa uttrycker fartens tjusning och faror på ett synnerligen kärnfullt och paradoxalt sätt: "Grejjen är att du kan dö och det är vad som gör det kul!". Hans uttalande väcker frågor om gränssnitten mellan män, maskulinitet, ålder, risk och njutning, inte minst hur dessa dimensioner kan kopplas till frågor om trafiksäkerhet. Utmaningen ligger i att förstå hur relationer mellan kön, identitetskapande och motorfordon hänger samman med känslor, passioner och kroppsliga upplevelser av fordonet, något som utgör viktiga nycklar för att förstå och utmana könat risktagande i motorfordon (Sheller 2004).

Manskroppen i kombination med bilkroppen utgör här en nyckel för att förstå hur maskulinitet relaterar till risktagande. Bilen erbjuder en emotionell upplevelse och källa

till vardagliga "kickar". Riskfylld bilkörning kan göras i gränslandet mellan kontroll och brist på kontroll – eller som frihetsskapare utan att för den skull nödvändigtvis involvera ett uppenbart risktagande. Att ta risker i trafiken kan vävas in med en slags känslopräglad makt – i betydelsen en upplevd rättighet att agera för att uppnå vissa känslolägen och emotioner även om det sker i situationer som är eller kan vara riskfyllda för en själv och andra (Balkmar & Joelsson 2012).

Ref.

- Balkmar, Dag (2012) *On Men and Cars: An Ethnographic Study of Gendered, Risky and Dangerous Relations*, Dis, Linköping University: Linköping.
- Balkmar, Dag & Joelsson, Tanja (2012) Feeling the speed – the social and emotional investments in dangerous road practices. In: Jansdotter Samuelsson, M., Krekula, C. & Åberg, M. (eds.) *Gender and Change*. Karlstad: Karlstad University Press.
- Landström, Catharina (2006) A Gendered Economy of Pleasure: Representations of Cars and Humans in Motoring Magazines. *Science Studies*, 19(2), pp. 31-53.
- Mellström, Ulf (2004): "Machines and masculine subjectivity. Technology as an integral part of men's life experiences", *Men and Masculinities*, vol:6, 2004:4.
- NTF (2007): "Manliga förare ett stort trafiksäkerhetsproblem", <http://www.ntf.se/Tidning/default34051.asp>, 2007-12-17.
- Polk, Merrit (1998): *Gender Mobility, A study of Women's and Men's Relations to Automobility in Sweden*, Dep. For Interdisciplinary Studies, Human Ecology Section, Göteborg University.
- Sheller, Mimi (2004) Automotive Emotions, In: Featherstone, Mike, Nigel Thrift & John Urry (eds.) *Automobilities*. Sage, London. Special Issue of Theory, Culture and Society.
- Vägverket (2003) *Den goda resan, Förslag till nationell plan för vägtransportssystemet 2004-2015*, Borlänge: Vägverket.
- Vägverket (2005) *Res jämt – tankar kring ett jämställt transportsystem*, Vägverket publ. Publikationsnummer 2005:110. Borlänge: Vägverket.